
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 378.147.111:002

Г. А. Єрмолаєва

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

У статті розглянуто проблему організації самостійної роботи студентів майбутніх документознавців як важливої складової їх майбутньої практичної та професійної діяльності. Визначено ефективні методи її організації з урахуванням вимог та умов сучасного суспільства. Розкрито методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища у фаховій підготовці майбутнього фахівця в документно-інформаційній сфері.

Ключові слова: самостійна робота, форми та методи самостійної роботи студентів, самоосвіта, мотивація, контроль.

I. Вступ

В умовах модернізації вищої освіти відповідно до запитів сучасного суспільства нагальною проблемою стає зміна змісту професійної освіти, удосконалення навчального процесу, в якому поступово збільшується частка та важливість самостійної роботи студентів. Особливістю нового формату освітнього процесу вищої освіти є підготовка фахівця, який вміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у практичній діяльності, фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Тому цілком закономірно, що в контексті навчання студентів – майбутніх документознавців це викликає особливе зацікавлення.

У вищій школі питанням самостійної роботи студентів присвячені міжнародні, всеукраїнські, вузівські та міжвузівські конференції, науково-методичні семінари, симпозиуми, результати яких відображено в збірниках наукових праць, матеріалах наукових конференцій тощо. У наукових дослідженнях сучасних українських учених висвітлено сутність та структуру процесу самостійної роботи студентів (В. Аніщенко [2], О. Гурська [4], А. Філіпенко [11] та ін.), організацію самостійної роботи у вищих навчальних закладах (В. Бенера [3], І. Драч [5] та ін.), визначення ефективних методів її реалізації в ході навчально-пізнавальної діяльності (Л. Кайданова [6], А. Кузьмінський [7], В. Марігодов [8] та ін.), інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів (Н. Пасмор [9], К. Прокоф'єва [10]).

Водночас визначення критеріїв організації самостійної роботи та систематизування класифікацій організації самостійної роботи в ході становлення професійної суб'єктності майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах України потребує подальшого розвитку.

II. Постановка завдання

Мета статті – виявити специфіку й проблеми організації самостійної роботи студентів і визначити ефективні методи її організації з урахуванням вимог та умов сучасного суспільства, розкрити методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища у фаховій підготовці майбутнього фахівця в документно-інформаційній сфері.

III. Результати

Незважаючи на увагу багатьох учених до проблеми самостійної роботи студентів у професійному становленні майбутнього фахівця, деякі питання ще розкрито цілком, конкретних даних про стан підготовки майбутніх документознавців з позицій сучасних вимог практично немає, що спонукає до проведення спеціального дослідження.

Насамперед, розглянемо специфічні труднощі, що зумовлюють окреслену проблему.

Самостійна робота студентів, відповідно до ст. 50 Закону України «Про вищу освіту», є однією з форм організації освітнього процесу [1].

Самостійна робота – це різноманітні види індивідуальної й колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [12, с. 203].

Упровадження кредитно-модульної системи навчання у вищому навчальному закладі передбачає, що значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами, тому основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання матеріалу, а організація активної самостійної роботи студентів [4, с. 103].

Це сприяє вихованню в студента мислення майбутнього професіонала, створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної активності. На жаль, не вся здобута інформація зберігається в пам'яті на довгі роки, людина має здатність забувати. Але навички самостійного пошуку та опрацювання літературних джерел допоможуть у майбутньому швидко знаходити потрібну інформацію різної тематики та підтримають образ усебічно розвиненої й інтелектуально багатой особистості, це має безпосередній прикладний характер.

Тому звернення до виявлення її специфіки самостійної роботи неможливе без орієнтації на підготовку фахівців певної галузі діяльності. Аналіз самостійної роботи студентів напряму підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність» зумовлений не тільки реформами в системі освіти, а й наявними проблемами загального документознавчого характеру, процесами розвитку та розгалуження цього професійного фаху.

І. Драч [5] визначає структуру самостійної роботи студентів, у якій відокремлює основні її види:

1) робота на лекціях, семінарських, практичних, індивідуальних заняттях, консультаціях (складання плану, конспектування прочитаного чи почутого, заповнення таблиць і схем, робота з нормативними документами та історичними джерелами, відповіді на проблемні питання, розв'язання логічних чи нестандартних завдань, участь у ділових чи рольових іграх, перегляд та обговорення відеозаписів тощо);

2) відпрацювання пропущених тем лекцій, семінарів, виконання різних завдань;

3) підготовка виступів, доповідей, рефератів, курсових робіт та виконання творчих завдань;

4) підготовка до контрольних робіт, заліків, іспитів, конференцій, презентацій;

5) робота з основною та додатковою літературою.

Кожен із зазначених видів потребує від студентів наполегливої самостійної праці, творчої ініціативи й бажання підвищити свій інтелектуальний та освітній рівень.

Оволодіння вміннями та навичками самостійної роботи забезпечує розвиток творчого потенціалу, становлення вищої емоційної сфери особистості – почуття обов'язку, відповідальності.

О. Гурська [4] пропонує такі етапи самостійної роботи з виконання навчального завдання:

1. Підготовка студента до виконання завдання. Вона включає теоретичний, психологічний, організаційно-методичний і матеріально-технічний аспекти забезпечення самостійної роботи.

Теоретична готовність студента виявляється в його здатності застосовувати свої знання для виконання завдання, ступені розуміння поставленої перед ним проблеми.

Психологічна готовність передбачає, передусім, наявність у студента стійкої мотивації для виконання конкретного завдання. Практична підготовка полягає в умінні оптимально планувати та практично реалізовувати процес самостійної роботи: аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати та класифікувати інформацію, вміло використовувати конспект лекцій, підручники, посібники, комп'ютер. Успіх підготовчого етапу також залежить і від організаційного, методичного та матеріально-технічного забезпечення самостійної роботи студента (забезпеченість літературою, методичними рекомендаціями, наочними посібниками, інформаційно-комп'ютерною базою тощо).

2. Безпосереднє виконання навчального завдання, що є найважливішим та найвідповідальнішим моментом у процесі виконання самостійної роботи.

Оскільки завдання пропонуються різного характеру (написати реферат, розв'язати логічне завдання, презентувати творчу роботу тощо), то в процесі його виконання беруть участь усі психічні процеси, які забезпечують пізнавальну активність: відчуття, сприйняття, уява, пам'ять, мислення, увага. На ефективність виконання завдання впливають і особистісні якості студента, такі як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, ініціативність, зосередженість, творчість.

3. Завершальним етапом є аналіз виконаного завдання та результатів роботи. Студент повинен зіставити якість і затрачений час на виконання завдання, ефективність використаних у процесі самостійної роботи методів і засобів. Напрацьовані результати роботи повинні бути оцінені викладачем та збагатити знання й досвід студента. Самостійна робота сприяє формуванню інтелектуальних та творчих якостей, необхідних майбутньому спеціалістові. Вона виховує потребу постійного поповнення своїх знань, прагнення до самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організованості й ініціативи.

Основні проблеми організації ефективної самостійної роботи студентів перших і других курсів вищої школи полягають у такому: невміння виділяти основне та другорядне, шукати додаткові джерела інформації, презентувати свою роботу, самостійне опрацювати навчальний матеріал; неусвідомленість змісту завдань, байдуже ставлення до розвитку особистісних професійно

значущих якостей; відсутність мотивації самостійної навчальної діяльності; відсутність методичного забезпечення з фахових дисциплін.

Найбільш ефективною на старших курсах є групова дискусія – це робота всієї групи над одним завданням зі спільними стратегічними цілями й обговоренням тактичних завдань, яка має елементи науково-дослідної діяльності. Це може бути підготовка до вибору теми курсових робіт або розробка курсових робіт до спільних, близьких чи поєднаних тем. Це здійснюється під керівництвом викладача, який, не нав'язуючи своєї думки, спрямовує хід, ставить навідні запитання, допомагає студентам правильно формулювати свої думки й пропозиції, обґрунтовувати їх. Ця форма занять потребує інформованості з теоретичного матеріалу, отже, сприяє зацікавленню студентів предметом. Коли студенти вже визначилися з пріоритетами майбутньої професійної діяльності і, використовуючи прагнення кожного з них, можна створити середовище, подібне до науково-дослідницького.

Оскільки сьогодні на самостійну роботу студентів майбутніх документознавців відведено близько половини навчального навантаження, наприклад (у дужках вказано години загальні та самостійної роботи): «Практикум роботи з документами» (120/66), «Документаційне забезпечення управління» (60/30), «Управлінське документознавство» (210/144), «Архівознавство» (90/60), «Інформаційно-аналітична діяльність» (162/94), «Спеціальні системи документації» (144/96), «Стандартизація та серфікація» (72/38), «Теорія та практика референської діяльності» (72/42) тощо, вона вимагає подвійної уваги до її планування, виконання та контролю.

Тому викладач має організувати самостійну роботу студентів за певними правилами:

1. Ознайомлення з подібного роду роботою, її правилами та вимогами.

Це стосується, насамперед, першокурсників, але не лише їх. На першому вступному занятті викладач повинен пояснити суть своїх вимог до організації та виконання самостійної роботи всім студентам, незалежно від курсу й досвіду їх роботи. Найважче, звичайно, з першокурсниками. Їм потрібно адаптуватися до самостійної навчальної роботи, вони мають пристосуватися до умов життя й діяльності у вищому навчальному закладі. Для цього необхідна цілеспрямована педагогічна допомога науково-педагогічних працівників. Це, передусім, уважне ставлення до студента, який відчуває психологічний дискомфорт, незручність, ніяковість, невпевненість. З одного боку, такі студенти мають соціальні, психологічні труднощі (зміна місця мешкання, нові умови життя, спілкування зі значним колом нових людей, необхідність самостійно вести свій бюджет, влаштовувати власний побут, звикати до нового режиму й розпорядку дня), а з іншого – педагогічні (збільшене навчальне навантаження та підвищені вимоги до знань, умінь та навичок порівняно із школою).

2. Розвиток установки на самостійну роботу та мотивація навчальної діяльності студентів.

Установка відчутно впливає на характер і результати діяльності студентів, сприяє підвищенню ефективності дій, активізує мислення, пам'ять, робить сприйняття точнішим, увагу зосередженішою, спрямованішою на об'єкт пізнання. Студент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі. Стосовно ж мотивації, то найсильнішим мотивувальним фактором є підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. Є також низка внутрішніх чинників, що сприяють активізації самостійної роботи. Серед них можна виділити такі: корисність виконуваної роботи; участь студентів у творчій діяльності, участь в олімпіадах з навчальних дисциплін, конкурсах; рейтинг студентів; заохочення за успіхи в навчанні та творчій діяльності (стипендії, преміювання, заохочувальні бали) і санкції за погане навчання; індивідуалізація завдань, що виконуються як в аудиторії, так і поза нею, постійне їх оновлення. Сильним мотиваційним чинником є також особистість викладача [2, с. 44].

3. Систематичність, безперервність та послідовність у роботі з боку студента. Тривала перерва в роботі з навчальним матеріалом негативно впливає на засвоєння знань, спричиняє втрату логічного зв'язку з раніше вивченим. Несистематичність самостійної роботи унеможливорює досягнення високих результатів у навчанні. Тому студент повинен не випускати з поля зору жодних дисциплін, уміло поєднувати їх вивчення. Послідовність означає чітку впорядкованість, черговість етапів роботи. Не закінчивши вивчення одного розділу чи теми, не можна братися за інший. Розкиданість та безсистемність вивчення матеріалу спричиняють поверховість знань, унеможливають тривале запам'ятовування вивченого.

4. Керівництво та постійний контроль за виконанням з боку викладачів.

Саме визначення самостійної роботи передбачає, що вона здійснюється без участі викладача, але під його постійним контролем. Доцільно використовувати різні форми контролю й самоконтролю знань студентів. Головне – об'єктивність оцінювання, систематичність та результативність процесу.

5. Диференціація та індивідуалізація самостійної роботи.

Важливою умовою успішного результату виконання самостійної роботи є врахування індивідуальних особливостей кожного студента та застосування різнорівневих завдань.

Організація самостійної роботи в різних студентських групах передбачає використання елементів особистісно орієнтованого підходу. Для студентів, що не встигають, потрібно створювати ситуації успіху шляхом добору таких завдань, які вони в цей момент зможуть виконати, щоб заохотити до подальшої роботи, вселити віру в свої сили. Для сильних студентів важливо забезпечити можливість отримувати радість подолання особливих ускладнень при розв'язанні за-

вданий підвищеної складності, тобто досягти відповідності рівня складності навчального завдання рівню можливостей тієї чи іншої типологічної групи [4, с. 106].

Отже, одна з функцій вищої школи на сучасному етапі полягає в забезпеченні студентам-документознавцям не тільки засвоєння підготовленої викладачами інформації, а й умілого самостійного знаходження необхідного матеріалу та продукування на його основі власних знань. Для її якомога кращого здійснення необхідно визначити нові дидактичні напрями навчального процесу та умови для їхньої реалізації. Навчання в таких умовах передбачає індивідуалізацію процесу оволодіння знаннями, з одного боку, та інтеграцію різних форм навчальної діяльності студентів – з іншого.

Студенти з низьким рівнем знань після виконання самостійної роботи підлягають подвійному контролю протягом семестру. З метою вдосконалення процесу становлення професійної діяльності студентів, у яких є виявлено недоліки під час перевірки завдань самостійної роботи, викладач потрібен акцентувати увагу на вирішенні проблем неуспішності в навчанні на основі розвитку словесно-логічного, аналітичного мислення, подолання пасивності, несамостійності, низького рівня культури, вихованості та дисципліни, а також невпевненості у власних силах, неспроможності повною мірою сприймати та усвідомлювати лекційний матеріал, оскільки це сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця.

IV. Висновки

Отже, самостійна робота студентів за визначеними формами, методами сприятиме саморозвитку й самореалізації майбутніх документознавців як важливій складовій їх майбутньої практичної та професійної діяльності, що ґрунтується на особистісних значущих мотивах, активності молодшої людини, ініціативності, самостійності й творчості, відповідальності, інтерактивній взаємодії викладача та студента.

Вважаємо, що подальших досліджень потребує розширення форм організації самостійної роботи студентів в умовах навчання у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Україна. Закони. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: офіц. вид. станом на 01 липня 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Аніщенко В. О. Самостійна робота студентів як один з організаційних виховання / В. О. Аніщенко, Н. Г. Калачник, В. Л. Вертегал. – Запоріжжя, 2005. – 194 с.
3. Бенера В. Є. Організація самостійної роботи студентів згідно з вимогами кредитно-модульної системи навчання [Електронний ресурс] / В. Є. Бенера. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/271>.
4. Гурська О. Місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі / О. Гурська // Витоки педагогічної майстерності. – 2014. – № 13. – С. 103–107.
5. Драч І. І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І. І. Драч // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 37. – С. 86–90.
6. Кайданова Л. Г. Організація та контроль самостійної роботи студентів / Л. Г. Кайданова, Н. В. Шевченко // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – Київ, 2004. – Вип. 37. – С. 136–142.
7. Кузьмінський А. І. Психолого-педагогічні засади орієнтації самостійної роботи студентів / А. І. Кузьмінський // Педагогіка вищої школи. – Київ, 2005. – С. 308–345.
8. Марігодов В. К. Модульно-інтегрований метод контролю самостійної роботи студентів / В. К. Марігодов, Г. О. Тихонов // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – Київ, 2005. – Вип. 41. – С. 94–102.
9. Пасмор Н. П. Бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів : монографія / Н. П. Пасмор. – Київ, 2006. – 116 с.
10. Прокоф'єва К. А. Специфіка самостійної роботи студентів-документознавців / К. А. Прокоф'єва, Г. А. Чумакова // Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (20–22 трав. 2008). – Київ, 2008. – С. 170–173.
11. Філіпенко А. С. Самостійна робота студентів в системі навчального процесу / А. С. Філіпенко // Основи наукових досліджень : конспект лекцій. – Київ, 2004. – С. 139–153.
12. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – Київ : Академвидав, 2010. – 456 с. – (Серія «Альма-матер»).

Стаття надійшла до редакції 24.04.2017.

Ермолаева А. А. Самостоятельная работа студентов как составляющая профессиональной подготовки будущего специалиста-документоведа

В статье рассмотрена проблема организации самостоятельной работы студентов будущих документоведов как важной составляющей их будущей практической и профессиональной деятельности. Определены методы ее организации с учетом требований и условий современного общества. Раскрыты методы эффективной организации самостоятельной работы студентов как целостной системы образовательной среды в профессиональной подготовке будущего специалиста в документо-информационной сфере.

Ключевые слова: самостоятельная работа, формы и методы самостоятельной работы студентов, самообразование, мотивация, контроль.

Yermolayeva G. Students' Self-Study as a Component of Professional Training of a Future Document Specialist

The process of reform and development of higher education at the present stage is characterized by increased emphasis on enhancing the role of self-study students work.

The article is considered the problem of independent work of documentation for future students, as an important part of their future practical and professional activities.

It is identified effective methods of organization with the requirements and conditions of modern society.

It is uncovered effective methods of self-study work of students as an integrated system of educational environment in professional training of future specialists of documentation. The given feature of the new format of the educational process of higher education - training, who knows how proactive, creative thinking, self-replenish their knowledge and apply them in practice, professional, capable of self-development, self-education, innovation.

It is emphasized that the independent work of students based on personal motives of significant, activity of young man, initiative, independence and creativity, responsibility, interactive cooperation of teachers and students.

Key words: *independent work, forms and methods of self-study work, self-motivation, control.*